

Türk Milli Kimliğinde Alarmizm ve Devlet-Toplum Etkileşimi: Hatay-Belen Örneği*

Alaattin Oğuz¹

Öz

Modern milletler için kurumsal bir temel oluşturan etno-tarihsel ve kolektif geçmiş anlatıları aynı zamanda güçlü bir eylemsel bileşen olma işlevi görmektedir. Bu anlatıların oluşturduğu mekanizmalar, bir milletin geleneğinin özgünlüğünün doğrulanmasını ve daha geniş ölçekte anlam, norm ve değerler üretiminin imkanını sağlar. Kültür dışı düşünce ve davranış kalıplarını benimsemek, kişinin kendi ait olduğu gruptan yabancılaşmasının ve ahlaki çöküşünün bir işareti olarak görüldüğünden, ortak bir geçmişe bağlılık, grup olmanın temel bir gerekliliği olarak addedilir. Bu nedenle modern öncesi etnik tarih ve ortak hatıralar modern milletlerin mihenk taşı haline gelmiştir. İnsanların kültürel olarak kendi değerlerini korumak ve “dejenere” unsurları yok etmek için, yani bu iki cepheyi birbirinden keskince ayırmak için gösterdikleri çabaların basitçe öteki hakkında bir korku işareti olarak tanımlanması yeterli değildir. Dolayısıyla günümüzde milli kimliğin taşıyıcı özneleri yüksek düzeyde siyasi gerilim yaşadıklarında, kimliğe ve ona verilen ayrıcalıklara karşı duyarlılık düzeyleri artmakta ve yumuşak bir gereçlelendirmeye sosyal uyuma vurgu yapmaktadırlar. Türk milliyetçiliğinin gündelik hayatta ve sosyal pratiklerdeki müteyakkız hali, milli kimlik anlatılarının doğallaşmasına yol açmakta, bu da döngüsel olarak tarihsel referanslarla bağlantıların inşa edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik • Milliyetçilik • Tehdit algısı • Mülteciler • Etnik-çekirdek

Alarmism and State-Society Interplay in the Turkish National Identity: The Case of Belen, Hatay

Abstract

The narratives of a collective ethno-historical past form the institutional basis for modern nations and function as a powerful operational component. The mechanisms of these narratives validate the authenticity of a nation's traditions and generate meaning, norms, and values on a larger scale. Adherence to a shared past is a fundamental requirement of being a group, as adopting non-cultural patterns of thought and behavior is ultimately considered a sign of alienation and moral degradation from one's group. For this reason, pre-modern ethnic history and shared memories have become the cornerstone of modern nations. Defining people's efforts to preserve their cultural values and to isolate the “degenerate” elements (i.e., sharply distinguishing local and foreign) as solely a sign of fear offers an incomplete perspective. Therefore, when the national subjects these days experience a high level of political tension, their sensitivity to their identity and the privileges given to it increases, and they emphasize social harmony as a flexible justification. The vigilance of Turkish nationalism in daily life and social practices has led to the naturalization of national identity narratives, and this has facilitated the cyclical construction of links with historical references.

Keywords: National identity • Nationalism • Perception of threat • Refugees • Ethnic-core

* Bu çalışma Prof. Dr. Ceylan Tokluoğlu danışmanlığında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanan “Reconstruction of Turkish National Identity through Shifting Perceptions of Threat” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

1 Sorumlu yazar: Alaattin Oğuz (Dr. Arş. Gör.), Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Denizli, Türkiye. Eposta: aoguz@pau.edu.tr; alaoguz@gmail.com ORCID: 0000-0002-6908-2820

Atıf: Oğuz, A. (2022). Türk milli kimliğinde alarmizm ve devlet-toplum etkileşimi: Hatay-Belen örneği. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42(Suppl. 1), 25-50. <https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.3.0005>

Extended Summary

This study focuses on coping mechanisms in an environment where subjects who claim a national identity are under threat. What coping strategies and mechanisms step in when the patterns of solidarity holding a nation together are in danger? This fundamental question requires one to consider the current and historical formation and reproduction processes of the Turkish national identity. To do this, the position of nationalist individuals is covered as a social group in the context of newly emerging political situations such as the Syrian refugee issue in Türkiye. This study focuses on the daily experiences of nationalist individuals who have been involved and decisive in restoring the national identity in the Belen district of Türkiye's Hatay Province. The people who are focused on here have a solid motivation to attribute Turkishness as a supra-identity above all other ethnic identities in Türkiye, as evidenced by both the political election results in the region and the evaluations made through participant observations. National identity is positioned as a frame of reference running parallel to the political agenda in districts such as Belen with strong nationalist motivations. Experiencing high levels of political tension at the local level has increased the sensitivity toward the national identity and its privileges. Therefore, people place more emphasis on the importance of social cohesion. In this sense, the vigilance of Turkish nationalism has led to the naturalization of narratives regarding national identity for ordinary people in Turkish nationalist towns.

The study argues Turkish nationalism to strongly emphasize social harmony based on the narratives of history, values, and symbols and to oppose demands, even those coming from Muslim elements. Although Syrian refugees are not in a demanding position with regard to the national identity, Turkish nationalist individuals feel responsible and aspire to declare who is dominant in the region, as they view refugees as an unsettling element in comparison to the local Turkish residents. For example, Arabic signboards in Hatay are typically seen as a cultural variance, but now the neutral meaning has changed and transformed into a threat. National honor is the primary determining dynamic that led to this change in meaning.

The people of Belen, Hatay mostly choose to neutralize possible threats to their dominance through a variety of defense mechanisms. In this regard, they insist on three dynamics due to social cohesion's focus on the permanence of national identity: a strong emphasis on self and their position as true owners of the area, a reference to collective memory (myth), and emphasis on maintaining the existing social stratification.

This study has adopted a thematic analytical method using qualitative research techniques. While participatory observations provide the opportunity to participate in daily life practices and combine various observations with a holistic perspective, context sensitivity has also allowed the researcher to analyze statements using

theoretical concepts. In addition, sociocultural definitions are concerned with detailed field descriptions. These frameworks have enabled the researcher to penetrate the subjects' perspectives, establish a theoretical connection, and decide how to reconsider relevant concepts to create a new framework within existing theories. The qualitative research methodology has been developed to address some of the deficiencies in quantitative research methods and focuses on field studies. Social phenomena differ from physical ones and cannot be explained by causal relationships or universal laws of nature. The qualitative methodology suggests appropriate techniques that help researchers access the meaning behind an object. Therefore, qualitative research tools are necessary for analyzing the subjects' identities in the field. For example, in-depth interviews with younger and older generations are essential for revealing the feelings people of different ages have and for identifying temporal changes. Therefore, the qualitative method involves a type of social research that focuses on how people interpret and make sense of the world in which they live and their life experiences. This approach adheres to the interpretative paradigm, which argues that reality has no single meaning. Researchers should pay more attention to how people construct their existence in real life and give sense to their actions. Therefore, being in the field should involve a multidimensional scientific practice that engages in a reflexive relationship with the reality of the locale..

The primary data in this study consists of in-depth interviews, field notes, and participant observations. The prime criteria for participants to take part in the in-depth interview is that they are nationalist individuals who are encountered in the town's public spaces. Nationalist individuals entail those who believe in the precedence and supremacy of the Turkish identity with an operational definition. This general definition is removed from electoral politics, because elections and party-oriented explanations make the nature of social actions in everyday life difficult to understand. Using this operational framework, those who fit the description were invited to partake in the interview in daily meetings and conversations. If no typology suitable to this prime criterion emerged in the daily discussions, the interview was still carried out to keep the public's pulse using the participant observations and field descriptions. The study attempted to reach as many ethnic and social strata as possible in the field and conducted in-depth interviews with 13 people. The transcripts tracked the participants anonymously and censored any descriptions that might reveal the identity of an interviewee. The fieldwork was carried out in 2020, during which time the Syrian immigrations to Türkiye were a main agenda and shaped the main subjects in the discussions. Due to being an intense and controversial topic, the focus was on the changing political atmosphere, primarily with regard to social transformation. In this respect, the views of influential people in the region were critical. Therefore, the main focal points consisted of identity, threat perception, and relationship with the state.

When considering Belen, the political conjuncture in 2020 (the abandonment of the Democratic Opening Policy, formation of new political coalitions, and Syrian refugees) helped to consolidate the superiority of nationalism in daily life as a discourse. Two common conditions were witnessed in the field: mental fatigue/reluctance resulting from political divisions and strife, and the presence of refugees as a threat to national integrity. This included a nationalistic self-confidence and derived psychological support from the Democratic Opening policy. The objections to the Democratic Opening policy stemmed from the sensitivity toward protecting the achievements of the Turkish national identity that accompanies the discourse on national unity. Places such as Belen where nationalist sentiments run high maintained a sense of this threat. A high number of references was made to the “us versus them” distinction, historical events, and social cohesion for coping with the complications. In this context, the nationalists focused on Syrians and confirming their own national superiority. According to the individuals who were interviewed in the field, while Türkiye acts compassionately toward refugees and “other Muslim nations,” these elements should also respect Türkiye’s red lines. For nationalists, national honor must be defended at all costs. Confusion in the streets of Belen had caused concern about public visibility. While the local Turkish citizens do employ Syrian refugees in jobs that require mainly manual labor, they also complain about their presence, claiming cultural and national incompatibility. The nationalists possess an ideology based on anxiety about political domination and preservation of national culture. This argument is also economically visible because Syrians live in Belen’s Muhlisali District, one of the three prominent neighborhoods, and the relatively wealthy Belen residents had moved to more modern settlements in the town center.

The dominant majority nationalism often manifest itself in preserving the dominant national culture. For this reason, nationalism is defined as an ideological scheme that defends the legitimacy of this defensive action. The definition of national borders emerges as a cultural compromise when specific values, classifications, and meanings are agreed upon and are only visible through this custom. Nation states, however, ensure that this meaningful partnership is fortified with institutional closures. According to Wimmer (2004, p. 8–9), the institutional practice of this type of preservation consists of a multidimensional intervention encompassing democratic, legal, military, and social dimensions. Therefore, nationalizing social inclusion and exclusion principles depends on a successful compromise between the political elite and the other lower strata of society; it is not a top-down but rather a reflexive decision.

The globalist and multicultural trends that emerged in the 1990s led to tension between the Western powers and the dominant national identities and nation-states. The definition of nationality was also under the impact of a flexible and tentative framework rather than a structurally sound one. Dominant national identities tried to

adapt claims of legitimacy to this new global challenge. The threat perceived in the eyes of dominant national identities has been strongly related to political ideology and the level of cultural integration. Tracing the connotations of this sentiment hints not only about the inner mechanism of the group but also about the group's relationship with the current political agenda. Therefore, people's efforts to protect their self-worth, pride, success, and inner integrity when feeling alarmed should not be considered independent of the daily political agenda.

The political agenda shapes the perceptions of threats and feeds the fear of foreign invasion and alienation from the intrinsic culture. Negative attitudes toward immigrants mostly concern fears about a generalized loss of social status and identity. The Democratic Opening policy and the Syrian refugee problem over the last decade in Türkiye are examples of the dynamism of the national protectionist and adaptive reflexes. These have mainly found themselves concerned with softer concepts such as social cohesion. This smooth expression of cohesion or harmony is the insistence on the permanence of national identity and reconstruction of the legitimacy with the sense of identity, shared history, and social balance narratives. Resting upon the historical roots and domination of the area, national pride, and the sense of owning the area signify that vigilance about upholding national boundaries works very effectively. Recent examples of red-line cases in the public are the Democratic Opening policy, the Syrian migrations, and the July 15 coup attempt. Because nationalism equates each individual with one another and grants them dignity through collective consciousness, denying one's identity is a sign of denying one's pride. Attempts that are made toward this type of existence also involve crossing their red lines.

As a result, tense situations about national identity increase sensitivity toward national identity and its achievements. Nationalists strive to maintain current achievements by setting continuity mechanisms off in moments of crisis. Belen has had a cyclical reproduction of Turkish national identity between the locals and the political elite. This cyclicity is evident in the local's reactions to issues such as the Democratic Opening policy and Syrian refugees.

Ortak geçmiş anlatısına dayanan etnik topluluklardan farklı olarak (modern) millet, belli bir coğrafyada mukim, (yine) ortak bir geçmişe, yaygın bir kamu kültürüne ve tüm bireyleri için geçerli haklara sahip bir insan topluluğunu tanımlar (Smith, 2001, s. 13). Burada etnisitenin geleneksel topluluklar olarak kavramsallaştırılması ve dayanışmanın mekanikten organiğe doğru tanımlanması Durkheimcı bir formülasyonu işaret eder. Durkheim geleneksel toplulukları düşük etkileşime sahip ve basit topluluklar olarak resmederken, modern toplulukları unsurları birbirine bağımlı, heterojen ve yüksek etkileşimli olarak tanımlamaktadır. Bu durumda modern topluluklar yoğun işlevsellikleri ve karmaşık dokuları ile tıpkı geleneksel topluluklar gibi kolektif bilincin taşıyıcısıdır. Bu bilinç, sıradan üyeler için sağduyu ve bir gruba ait olma duygusu sağlar. Durkheimcı bakışa göre modernleşme sürecinin, modern topluluklara geleneksel topluluklar üzerinde pratik ve işlevsel bir üstünlük sağlayan kapsamlı bir iş bölümüne dayalı karmaşık bir farklılaşma getirdiği düşünülür. Bununla birlikte, her iki kolektivite biçiminin anlatısında da, kendine mahsus bir iş bölümüyle birlikte toplumun ortalama vatandaşları için ortak inanç ve duyguyu sağlayan kolektif bir bilinç vardır (Durkheim, 2013, s. 99).

Topluluğun, üyelerinin bireysel vicdanına her anlamda üstün geldiği geleneksel dünyada kolektif bilinç çok daha etkili bir güç olsa da, modern topluluklarda da etkisi önemsiz değildir. Moderniteyle birlikte bu bilinç, bireysel özgürlükler ve mesleki iş bölümü gibi dinamik güçlerle karşılaştıkça daha az yoğun ve daha az katı hale gelmiştir ve fakat varlığını sürdürmektedir. Durkheim, din örneğini ele alarak diğer tüm dini inanç ve pratiklerin daha az dindar bir karakter kazandıkça, bireyin de giderek başka bir tür dinin nesnesi haline geldiğini ifade etmektedir. Yani burada bireyin haysiyetine odaklı bir kolektif bilinç durumu gözlemlemekteyiz (Durkheim, 2013, s. 134). Bu anlatıda modern toplum yaşayan bir organizmadır ve ahlaki olarak üstün konumdadır. Buradaki iş bölümü, işlevsel olarak uzmanlaşmış birey ve kesimler arasında birbirine bağımlı bir organik dayanışmaya yol açar. Yukarıda ifade ettiğimiz soyut insan türüne olan saygının kaynağı budur. Modern öncesi topluluklar ise görece kendi kendine yeterli öbeler halinde ve yalnızca mekanik bir dayanışma ağı oluşturmalarıdır. Yani aslında topluluktan topluma (eski tabirle cemaatten cemiyete) geçiş, gerileme değil, ahlaki bir ilerlemedir.

Durkheim'a göre toplumun, kendisini oluşturan bireylerden niteliksel olarak farklı olmasının kabulü koşuluyla, bireylerin oluşturduğu bir gruba nesnesi olarak ele alması ancak bu yolla mümkündür. Böylece ahlak, herhangi bir gruba bağlanmanın başladığı yerde karşımıza çıkmış olur (Durkheim, 1986, s. 156–157). Etnik ve ulusal kimlikler de ahlaki bir aradılığı bünyelerinde taşırlar. Etnisitelerin ve modern milletlerin diğer insan gruplarından farklı olması, nesiller arası değerlerin nispeten tutarlı bir taşıyıcısı olmaları dolayısıyladır. Toplumsal olarak paylaşılan bu ortak inançlar, büyük ölçüde etnik grupları ve milletleri anlamlı ahlaki evrenler oluşturan zengin mitler ve ortak geçmiş anlatıları çerçevesinde inşa eder. Kaynağı çoğunlukla belirsiz mitler ve seçici

bir tarihselleştirme yoluyla, topluluğun tarihi, birbirini izleyen nesiller boyunca tutarlı ve duygusal bir anlatı üzerinde sabit bir hat takip eder. Modern milletler için kurumsal bir temele sahip olan etno-tarihsel ve kolektif geçmiş anlatıları, beklenenin çok ötesinde güçlü bir kolektif eylem mekanizmaları işlevi görür. Bu mekanizmalar, bir milletin geleneğinin orijinalliği/yeganeliği için bir onay sağlarken aynı zamanda üyelerinin eylem ve davranışlarına da ahlaki kurallar dayatırlar. Bu nedenle milliyetçilerin kültürel olarak kendilerine ait olanı kurtarmak ve asli olmayan her şeyi temizlemek için, yani bu iki cepheyi birbirinden keskince ayırmak için gösterdikleri çabalar, basitçe öteki hakkında bir korku işareti olarak tanımlanamazlar. Tam tersine, bu arınma ve saflaştırma çabaları, kişinin “kendine” sadık kalmasını, “kendi özünden” kopmamasını işaret eden temel bir ahlaki ilkeye dayanır. Bireyin ahlakı, grup üyeliğinden çıkarıldığından, bu ilke, bireyin ahlaki değerinin o gruba karşı duruşuyla belirlenir. Ahlaklı bir insan olmak her şeyden önce kişinin bir gruba bağlı olmasına dayanır. Bu şekilde geleneği aktarma, grubun adını, mitlerini ve hatıralarını koruma ve atalara karşı bir sadakat duygusunu gösterir. Orijinal geleneğin saflığından herhangi bir sapma, bireyin otomatik olarak grubun özünü sulandıran ahlaki bir zayıflıkla malul olduğunun işaretidir. Kültüre yabancı birtakım düşünme ve davranış kalıplarını benimsemek nihayetinde kişinin kendi ailesine yabancılaşmasının ve ahlaki çöküşünün bir işareti olarak görüldüğünden, ortak geçmişe olan bağlılık grup olmanın temel bir gerekliliği olarak addedilir. Modern öncesine dayanan etnik tarih ve ortak hatıraların milletlerin temel taşı haline gelmesinin nedeni budur (Smith, 1999, s. 63). Modern millet, organik dayanışma gibi gelişkin bir toplumsal birlik esasınca teşekkül etmiştir ve bu dayanışmanın kaynağı olan her şey mekanik dayanışmada olduğu gibi ahlakidir. İnsanın davranışlarını, kendi benliği dışında bir formasyon üzerinden düzenlemeye zorlayan her şey ahlaki alanın sınırları içerisinde (Durkheim, 2013, s. 19).

Anthony Smith de bu bağlamda (1998, 140–142) siyasal elitlerin faaliyetlerine odaklanan açıklamaların, milli kültürlerin neden bu kadar derin ve geniş bir şekilde hissedildiğini ve nesiller boyunca devam edebildiğini tatmin edici bir şekilde açıklayamadıklarını ileri sürer. Bu noktada kültürün somutlaştırılması için siyasal ve kültürel elitlerin, milli grubun üyeleri arasında verili olarak bulunan kültürel formlardan yararlandığı bir inşa sürecini başlatmaları gerekmektedir. Smith’in ve etnosembolizm yaklaşımının Durkheim’den etkilendiği nokta burasıdır. Etnosembolizme göre milletin ana gövdesini oluşturan etnik çekirdeğin (ethnic core) ortak kültür, sembol, tarih ve mitlerde kendini gösteren formların izini -modern dönüşümlere rağmen- modern öncesi döneme kadar sürmek mümkündür. Yani modern milli dayanışma örüntüsü derin köklere sahiptir ve dayanışma potansiyeli yüksek bir ideoloji olarak karşımızdadır. Milli ideolojinin sürekliliğini ve direncini de bu duygusal dayanışma potansiyelinde aramak gerekir. Hutchinson da Smith’e dayanarak modern millet inşasında kültürel elitleri, millete yönelik tehditlere bir karşılık olarak milli bilinci kültürel düzeyde diriltmeye çalışan ahlaki yenileyciler olarak değerlendirerek, bu potansiyelin aktif/

hazır karakterini işaret eder. Dolayısıyla bu bir keşif süreci olduğu için milli karakteristikleri ortaya çıkarma çabası döngüsel ve refleksif bir faaliyettir, yani -modernist anlatıların hilafına- yukarıdan aşağıya bir belirlenim süreci değildir (Hutchinson, 2005, s. 113–115). Her ne kadar 1990'lardan itibaren post-yapısal, akışkan, gündelik ve özne odaklı milliyetçilik analizleri yaygınlaşıyor ve bu analizler modernist anlatıya karşı konumlandırılıyor olsa da, son kertede bu çabalar analiz birimini çoğullaştırma ve milliyetçilik analizlerini özcülükten kurtarma işlevi de görmektedir.¹ Aydınlatıcı olan bir diğer boyutu da bu tür araştırmaların bir yandan milliyetçi duyguların gündelik hayattaki sayısız pratiğini gözler önüne sererken diğer taraftan söylemsel düzeyde milliyetçiliği diri tutmaya çalışan siyasal elitlerin halkın beklenti ve hassasiyetlerini ne derece dikkate aldıklarını ortaya koymasıdır. Diğer bir deyişle söz konusu analizler “elit-halk” ilişkisinin çoğunlukla etkileşimli ve refleksif olduğunu görmemize olanak sağlamaktadırlar. Bu çalışmada milli kimliğe sahip çıkan öznelerin kendilerini tehdit altında hissettikleri bir vasattaki başa çıkma mekanizmalarına odaklanılmıştır. Milleti bir arada tutan dayanışma örüntülerinin tehdit altında olduğu hissedildiğinde hangi başa çıkma stratejileri ve mekanizmaları devreye girmektedir? Bu temel soru Türk milli kimliğinin güncel ve tarihsel oluşum ve yeniden üretim süreçlerini ele almamızı gerektirmektedir. Bunun için Türkiye'deki Suriyeli mülteci sorunu gibi yeni ortaya çıkan siyasal durumlar bağlamında, milli birlik duygusunun güçlü olduğu bir bölgede milli kimliğe sahip çıkan öznelerin –sosyal bir grup olarak- içinde buldukları durum ele alınmıştır. Çalışma, Hatay'ın Belen ilçesinde milli kimliğin pratikte yeniden üretilmesinde müdahil ve belirleyici olan milliyetçi öznelerin günlük yaşam deneyimlerine odaklanmaktadır. Burada odaklanılan kişiler, hem alan araştırmasının yapıldığı bölgedeki siyasal seçim sonuçları hem de katılımcı gözlem yoluyla yapılan değerlendirmelerle anlaşıldığı üzere, Türkiye'deki diğer tüm etnik kimliklerin üzerinde bir üst kimlik olarak Türklüğe güçlü bir önem atfetme motivasyonuna sahiptirler. Milli kimlik, Belen gibi milliyetçi motivasyonu güçlü olan ilçelerde, siyasal gündeme paralel ilerleyen yerel gerçeklikler için bir referans çerçevesi konumundadır. Yerel düzeyde yüksek bir siyasal gerilim yaşamak, milli kimliğe ve ona verilen ayrıcalıklara karşı duyarlılığı artırmakta ve insanlar bu nedenle sosyal uyumun önemine daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Türk milliyetçiliğinin hem siyasal hem de sosyal olarak yaygınlığı ve müteyakkız hali, Türk milliyetçi kasabalarındaki sıradan insanlar arasında milli kimlik anlatılarının doğallaşmasına yol açmakta, bu da döngüsel olarak kasabanın milli söylemi uzun bir yerel-tarihsel arka plana bağlayıp seçici yakınlıklar ve bağlantılar inşa etmesini kolaylaştırmaktadır.

1 Milli kimliği popüler ve akışkan düzlemlerde ele alan sosyolojik çalışmaların bazıları: Milli kimliğin gündelik hayatta olağan şekilde varlığına dair Billig (1995); grup kimliğinin bilişsel ve dinamik karakterine dair Brubaker ve diğerleri (2006), Brubaker (2004); gündelik hayatta milli kimlik araştırmalarının metodolojik imkanlarına dair Fox & Miller-Idriss (2008), Hearn & Antonsich (2018); popüler milliyetçiliğin ve milli duyguların tarihsel pratiklerine dair Van Ginderachter & Beyen (2012); kuramsallaştırma çabalarına dair de Skey & Antonsich (2017).

Çalışmada tarih, değer ve sembollere dayalı anlatılarında toplumsal uyumu kuvvetle vurgulayan Türk milliyetçiliğinin, Müslüman unsurlar² olsalar bile, yerel dışı bir unsura karşı bir itiraz oluşturduğu ileri sürülmektedir. Suriyeli mülteciler, milli kimlik düzeyinde talepkar bir konumda olmasalar da, Türk milliyetçisi bireyler, mültecileri yerleşik nüfus üzerinde tedirgin edici bir unsur olarak konumlandırıdıklarından, bölgede gerçekte kimin baskın olduğunu her fırsatta ortaya koyma ihtiyacı hissetmektedirler. Sözelimi bu yüzden Hatay’da normal zamanda turistik bir çeşitlilik olarak görülen Arapça yazılı tabelalar, günümüzde mültecilerin dükkânlarının üzerini kapladığında nötr anlam değişip bir tehdide dönüşmektedir. Bu anlam değişikliğine yol açan asıl belirleyici dinamik milli onurdur. Belen’deki milliyetçiler çoğunlukla egemenliklerine yönelik olası tehdidi çeşitli savunma mekanizmaları ile etkisizleştirme yolunu seçmektedirler. Bu noktada toplumsal uyum, milli kimliğin kalıcılığı konusundaki odağı ifade eder ve şu 3 dinamiğin ısrarla vurgulanmasını gerektirir:

- 1) Ortak Biz’e ve ev sahipliğine güçlü vurgu,
- 2) Ortak tarihe başvuru (mit),
- 3) Mevcut toplumsal statünün sürmesinin gerekliliği (uyumun bozulmaması) vurgusu

Metodoloji

Konuyu milli kimliğe sahip çıkan özneler gibi analiz ünitesinin kavranması zor bir çoğunluk çerçevesinden seçmemizin üç nedeni var. Birincisi, son 25 yılda globalleşmeye gösterilen ulus-devlet yanlısı tepkiler genellikle siyaset bilimi çerçevesinde ele alınıp konunun sosyal boyutları es geçilmekteydi. Burada ise kimlik konusu çoğunluk (Wimmer, 2004; Kaufmann, 2004), etnik-çekirdek (Smith, 1986; 2004) ve süreğenlik/longue duree (Smith, 2009) kavramları çerçevesinde tartışılmaktadır. İkinci neden, ulusal kimliğin döngüsel yeniden üretim sürecinde sıradan öznelerin günlük etkileşimi ile ilgilidir. Bu boyut, milliyetçiliğin büyük tarihsel ve yapısal anlatılarının ötesine geçmeye çalışır ve mikrodan makroya döngüselliklere odaklanır. Bu, “milliyetçilik ne zaman ve nasıl ortaya çıkmıştır” gibi büyük anlatı sorularından, “milliyetçilik sıradan insanlar arasında günlük yaşamda nasıl işlemektedir” sorularına bir geçiştir. Üçüncü boyut, milli kimliğin geçmişle kendi yerel soy ve siyasi-elit bağları içindeki süreklilik gösteren karakteridir. Bu boyut, modern ulusun, yerelin özgül karakteri açısından analizinde etnosembolik yaklaşımları çağırır.

Bu sadece konu başlığında değil, aynı zamanda konunun işlenme biçiminde de bir değişiklik anlamına gelir. Süreçte yapısalcı kuramsal tutumların yerine giderek inşacı (constructivist) yaklaşımların, formel ve tarihsel tartışmaların yerine aktörlerin rolünün

2 Bu çalışmada Suriyeli mülteciler.

vurgulandığı bir analiz biçiminin belirginleştiğini gözlemlemekteyiz. Bu teorik kayma milletin pratik sınırlarında bir milliyetçilik ve milli kimlik mikroanalizinin, diğer bir deyişle postmodernist ve kültürelci eğilimlerin yardımıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla hedef, milliyetçiliğin politik ideolojisinin aktarımı değil, mikro düzeyde milli kimliğin refleksif bir yeniden üretimini keşfetmektir.

Metodolojik olarak asıl kırılma noktası milletin sabit addedilen imajında gerçekleşmiştir ve alternatif bir anlatıyla milletin çok daha öznel, bilişsel, gündelik ve dalgalı karakteri üzerinde durulmuştur. Brubaker'ın ortaya koyduğu gibi, ağ teorisi, metodolojik bireycilik, inşacı teorik yaklaşımlar ve postmodern teorinin katkılarında dolayı, analiz birimindeki sosyal grupların sabit ve biçimsel tanımlarının yerini daha bireyci, operasyonel, düşünümsel, esnek, işlevsel ve analitik kavramlar almaktadır (Brubaker, 1996, s. 13). Bu teorik kayma, hâkim ve/veya merkezdeki milli grupların dezavantajına gibi görünse de, aslında hem milletin gündelik hayatta nasıl işlediğine hem de hakim sosyal grupların anlamlandırma süreçlerine eğilerek geleneksel pozisyonlarını nasıl savduklarına odaklanır. Dolayısıyla gündelik hayatta milli kimliğin yeniden üretimi farklı yönleriyle ve çok daha refleksif bir şekilde analiz edilmektedir. Bu noktada kimliğin yeniden üretimi esas olarak millet kavramıyla ilişkilendirilmekte ve günlük yaşam deneyimlerinde çoğunlukla fark edilmeyen gösterge ve temsillerin ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma teknikleri kullanılarak tematik bir analiz metodu benimsenmiştir. Katılımcı gözlem, günlük yaşam pratiklerine katılım imkânı sağlayıp çeşitli gözlemleri bütüncül bir bakış açısıyla birleştirirken; bağlam duyarlılığı, araştırmacının bir gözlemi o bağlama uygun kavramlar aracılığıyla analiz etmesine olanak sağlar. Ayrıca, sosyokültürel tanım, alanın ayrıntılı olarak tanımlanması ile ilgilidir. Bu çerçeveler, araştırmacının öznelerin bakış açısına nüfuz etmesine ve teorik bir bağlantı kurmasına izin vermekte; aynı zamanda mevcut teorilerde yeni bir çerçeve oluşturmak için ilgili kavramların nasıl yeniden ele alınacağına karar verilmesini sağlamaktadır (Stewart, 1998, s. 3–8). Nitel araştırma, saha çalışmalarına odaklıdır. Kirk & Miller'a göre bu hesapsızlık anlamına gelmez: “Nitel araştırma, kendi tarihince tanımlanan, ampirik ve sosyal olarak konumlandırılmış bir olgudur; sadece nicel olmayan her şeyi içeren belirsiz (karmaşık) bir çanta değildir” (Kirk & Miller, 1986, s. 10). Nitel araştırma metodolojisi, nicel metodolojideki bazı eksiklikleri gidermek için geliştirilmiştir. Sosyal bir olgu fiziksel olgulardan elbette farklıdır ve basit nedensel ilişkiler ve evrensel doğa kanunları ile açıklanamaz. Nitel metodoloji insanların davranışlarını anlamak için, araştırmacıların bir nesnenin/şeyin arkasındaki anlama erişmelerini sağlayacak uygun tekniklerin uygulanması gerektiğini ileri sürer (Denzin ve Lincoln, 2000, s. 10). Bu nedenle, sahadaki öznelerin kimliğini analiz etmek için nitel araştırma araçları gereklidir. Örneğin, farklı kuşakların duygularını ortaya koymak ve değişen süreçleri belirlemek için hem genç hem de yaşlı kuşaklarla derinlemesine

görüşmeler yapma gerekliliği buna örnektir. Dolayısıyla nitel yöntem, insanların yaşadıkları dünyayı ve yaşam deneyimlerini yorumlama ve anlamlandırma biçimlerine odaklanan bir sosyal araştırma türüdür. Bu yaklaşım, gerçekliğin tek bir anlamı olmadığını savunan yorumlayıcı paradigmaya bağlıdır. Araştırmacı, insanların gerçek hayatta kendi gerçekliklerini nasıl inşa ettiklerine ve eylemlerini nasıl anlamlandırdıklarına dikkat etmelidir. Dolayısıyla sahada olmak, net gerçekleri kategorik bir ilişkiyle ortaya çıkarmak şeklinde cereyan eden tek boyutlu bir bilimsel pratik değildir.

Bu çalışmadaki birincil veriler, derinlemesine görüşmeler, alan notları ve katılımcı gözlemlerden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşmede katılımcılar için çıkış noktası, kasabanın kolektif mekanlarında karşılaşılan milliyetçi öznelerdir. Milliyetçi özneler, operasyonel bir tanımla Türk üst kimliğini kabul etmiş bireyleri kapsamaktadır. Bu genel tanım politik seçim siyasetinin katı ve gündelik tanımlamalarından uzaktır, çünkü seçim ve parti odaklı tanımlar sosyal eylemin gündelik hayattaki doğasını anlamayı zorlaştırmaktadır. Zikredilen operasyonel çerçevede günlük toplantı ve sohbetlerde tanıma uyan kişiler seçilmiştir. Rutin gündelik diyaloglarda Türk üst kimliğini ileri süren kişiler kabul ettikleri takdirde derinlemesine görüşmenin adayları olmaktadır. Eğer rutin gündelik görüşmelerde bu temel kritere uygun bir tipoloji ortaya çıkmaz ise, görüşme kamuoyunun nabzını tutmak için, katılımcı gözlem ve alanın betimlenmesi amaçlı sürdürülmüştür. Sahada olabildiğince çok farklı etnik ve sosyal tabakaya ulaşmaya çalışılmış ve 13 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Metinde, görüşülen kişilerden bahsedilirken takma adlar kullanılmış ve görüşülen kişilerin kimliğini ortaya çıkaracak tanımlamalar da sansürlenmiştir. 2020 yılında gerçekleştirilen saha çalışmasında Suriyelilerin Türkiye'ye göçü ana gündem maddesi olmuş ve görüşmelerin temel tartışma noktasını şekillendirmiştir. Yoğun ve tartışmalı bir gündem olduğu için saha çalışmaları boyunca doğrudan değişen siyasi atmosfere ve asıl olarak da toplumsal dönüşüme odaklanılmış, bu meyanda bölgede etkili ve bilinir kişilerin görüşlerine dikkat edilmiştir. Katılımcılarla Suriyeli mülteciler ve etrafındaki tartışmalar üzerinden yola çıkılarak milli kimliklerine dönük anlatıların izi sürülmüş, kimlik ve tarih anlatısı, tehdit algısı ve devletle olan ilişki temalarına odaklanılmıştır.

Milliyetçilik Tartışmalarında Kültürel Kalkış Noktaları: Gündelik Hayat ve Etnosembolizm

Gündelik boyutuyla milliyetçilik 1990'larda postmodernizmin kültürel dönüşümüne (cultural turn) eşlik eden, aynı zamanda büyük siyasi ve ekonomik anlatıların terk edildiği bir düzlemde kendine hat çizer. Bu analiz biçiminde tarihsel ve büyük yaklaşımların köken arayışına tekabül eden "neden" sorusu yerine, sahadaki öznelere ve operasyonelliğe odaklı bir "nasıl" sorusunun üzerine düşülmüştür. Büyük anlatılar milliyetçiliği sıradan insanlar için doğal kabul etmekte ve gündelik hayatı ve özneleri

bir analiz nesnesi olarak konumlandırmamaktaydı. Bu görüşü eleştiren ve temelde kültürelci olarak sayılabilecek görüşler ise sıradan insanların milli ideolojilerin etkisiz unsurları olmadığını, bu etkileşimde aktif bir özne olduklarını, dolayısıyla onların günlük yaşamda bir analiz birimi olması gerektiğini savunmaktadırlar (Edensor, 2002, s. 1–12).

Gündelik yaşamı merkeze alan milliyetçilik yaklaşımı, bireyin pratiklerini aşağıdan yukarıya bir bakış açısıyla ele alarak onların milli değer ve formların yeniden üretimine nasıl katıldığını inceler. Gündelik milliyetçilik yaklaşımının öncü ismi olan Michael Billig ise (ki kendisi “banal milliyetçilik” kavramını kullanır) ulus-devletin yukarıdan aşağıya yönelen sembolik temsillerinde gündelik olana yaptığı vurguyla bu alanın özgülleşmesinin önünü açmıştır. Billig’in ifadesiyle söylersek:

Gündelik milliyetçilik kavramı batının köklü milletlerinin yeniden üretimine imkân veren ideolojik rutinleri ele almak için ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacıların zannettiğinin aksine, (ideolojik -A.O.) rutinlerin gündelik hayattan ayrı düşünülemeyeceği iddiasındayız. Vatandaşların yaşamında gündelik, milleti işaret eden ya da vurgulayan (anlamında -A.O.). Milliyetçilik köklü milletler nezdinde aralıklı (istikrarsız) bir ruh halinin tersine, endemik/yaygın bir durumdur. (Billig, 1995, s. 6).

Bu bakış ulus-devletin yukarıdan aşağıya sembolik gösterenleri açısından banal milliyetçiliği vurgular. Bununla birlikte bu çalışmada yukarıdan aşağıya bir perspektiften çok refleksif bir tutum benimsenmiştir. Çalışmada ideoloji ve öznel gündelik pratikler arenasında döngüsel bir ilişki içinde ele alınmaktadır. Pratiklere yapılan bu vurgu bu anlamda önemlidir çünkü 1990’lardan beri bazı araştırmacılar milletin küreselleşme ve onun etkileri nedeniyle anlamlı bir kategori olup olmadığını sorgulamışlardır. Ki Brubaker bu meyanda gündelik olanın analizinde kategoriler yerine pratikleri kullanmaktadır. Brubaker & Cooper bu ayrımı şöyle ifade etmektedir:

Pratik kategorileri ile (...) bazılarının “yerli”, “halk” veya “alelade” olarak adlandırdığı kategorilere benzer bir şeyi kastediyoruz. Bunlar, sosyal analistler tarafından kullanılan deneyimden uzak kategorilerden farklı olarak, sıradan sosyal aktörler tarafından geliştirilen ve uygulanan günlük sosyal deneyim kategorileridir. Alternatif olarak “pratik kategorisi” ifadesini tercih ediyoruz, çünkü bu (sosyal analistlerinki -A.O.) bir yanda “yerli”, “halk” ya da “alelade” kategoriler ile diğer yanda “bilimsel” kategoriler arasında görece keskin bir ayrıma işaret ederken, bu tür “ırk”, “etnisite” veya “millet” gibi kavramlar pratik ve analitik kullanımları arasında yakın karşılıklı bağlantı ve etkileri ile tebarüz eder. (Brubaker & Cooper, 2000, s. 4)

Bu tanımlama Brubaker’ın kimlik meselelerine ontolojik gerçeklikler yerine epistemolojik inşalar olarak yaklaşan bilişsel-inşacı yaklaşımının doğal bir uzantısıdır. Brubaker’e göre tüm bu kimlikler gerçekte objektif olarak var olan şeyler değil, olan şeylere dair bakış açılarıdır (Brubaker, 2004, s. 4). Önceki tarihsel ve yapısal milliyetçilik tartışmalarını eleştiren Jon Fox ise tüm bu çalışmaların kitlelerin düşüncelerini ve eylemlerini betimlemeyi amaçlamadığını, daha ziyade onları daha geniş bir tarihsel/ yapısal anlatıya yerleştirmeyi amaçladığını iddia etmektedir. Diğer taraftan gündelik

hayatı odağa alan milli kimlik yaklaşımının, milliyetçiliğin tarihsel doğuşu konusunda da bir iddiası yoktur. Fox'a göre bu bakış milliyetçiliğin işleyişine ve siyaset kurumu ile halkın karşılıklı belirlenim ilişkisine odaklanır. Dolayısıyla insanlar daha aktif bir pozisyonda konumlandırılmalıdır (Fox & Miller-Idriss, 2008, s. 574). Gündelik milliyetçiliğin tarihsel anlatı üzerine bir önermesi olmasa da, Fox bunun tarihin dışına çıkma anlamına gelmediğini savunmaktadır. Gündelik hayatta milli kimliğe dair pratikleri kanıksanmış olarak görmek yerine, ampirik olarak her seferinde yeniden tespit etmemiz gerekmektedir (Fox & Miller-Idriss, 2008, s. 575). Milliyetçilik çalışmaları kimlik oluşumunun kültürel pratiklerine bugüne değin odaklanmadığı için, günümüzde kültürelci bir yaklaşımı ortaya koymanın en büyük çekincesi, elitler ve halk arasındaki ilişkiye odaklanırken -eski bir alışkanlığın uzantısı olarak- elitleri analizin başına yerleştirmek olabilir. Gündelik milliyetçilik ise, bu teyakkuzun etkisiyle, milliyetçiliğin siyasal elitler düzleminden önce, aşağıdan bir inceleme başlatmanın gerekliliğini vurgular (Fox & Miller-Idriss, 2008, s. 576). Ana çerçevesi çizilen gündelik milliyetçilik sadece milliyetçilik çalışmalarının yeni bir alanı olarak değil, haddizatında yeni bir metodolojik imkân olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın ikinci kavramsal referans çerçevesi etnosembolizmdir. Etnosembolistler milleti tarihsel olarak inşa edilmiş, mit, sembol ve kültürde cisimleşmiş topluluklar olarak tanımlarlar. Anthony Smith'e göre bir milliyetçilik teorisi olan etnosembolizm, kolektif kimlikleri tarihi derinliği içerisinde ve modern milletleri de yine tarihsel formların sürekliliği içinde işleme koyacak bir yöntemi gerektirir. Smith en eski düzlemde etnik cemaatleri, modern milletin mitleri ve tarihsel öğeleri paylaştığı ve tarihsel ana vatanını/kutsal yaşam alanlarını birbirine bağladığı bir terim olarak ele alır (Smith, 1991, s. 4). Çizilen bu hat sadece soyut ve simgesel temsillerde değil, belki daha önemlisi tarihsel süreklilikte kurumsallaşmış birtakım pratiklerde tebarüz eder (Smith, 2001, s. 23).

Bununla beraber Smith milliyetçiliğin modern bir olgu olduğunu inkâr etmez. Tarihsel etnik ilişkilerin modern çağda üç büyük devrimle dönüşüme uğradığını iddia eder: modern endüstri devrimi ve piyasa ekonomisi, bürokratik devlet ve laik kitlesel eğitim. Bu devrimler, Smith'e göre etnik grupların modern milletler formuna evrilmelerini mümkün kıldı (Smith, 1998, s. 192). Modern milletler eski etniklerin uzantısı olarak yorumlanırken kastedilen bazı ortak sembolik özelliklerde sağlanan sürekliliklerdir. Hem etniklerin hem de milletlerin gücü, insan gruplarının kendilerinde mistifiye ettikleri duygusal etkilerden ileri gelir (Smith, 1986, s. 206–207). Dolayısıyla milletin oluşumunda süreklilik etkisi kültürel geçmişte gizlidir. Smith, milletin oluşumunda bazı siyasi ve ekonomik faktörleri gözlemlese de, devamlılığı sağlayan temel unsuru kültürel temelerde görür. Millet, modern ve karmaşık bir yapı arz ederken, aslında en çok korunan, dinamik ana kültürel öğelerdir. Nihai olarak modern dönemde etnisitelerin sürdürülebilirliği için millet olmaktan başka bir seçenek kalmamakta ve

bu da ancak rasyonel-merkezîyetçi bir siyasal örgütlenme, kitlesel okuryazarlık ve toplumsal hareketlilik ile mümkün olabilmektedir (Smith, 1986, s. 256 –257).

Primordializm ve inşacılık gibi modernist bakışın dışındaki yaklaşımlar da millet ve ulus-devletler tarihinin farklı yönlerini ele almış olsalar da, esas olarak seçkinlerin eylemlerine odaklanmakta ve analiz birimindeki diğer faktörleri göz ardı etmektedirler. Etnosembolizm ise hem milliyetçiliğin popüler düzlemdeki karşılıklarını hem de duygusal yönlerini vurgulayarak bu eksiklikleri ortadan kaldırma iddiasındadır (Smith, 1999, s. 9). Etnosembolizmin temel argümanı, tarihsel etnisiteye ait mit, hatıra, gelenek ve sembollerin modern milliyetçiliğin ana unsurlarını oluşturduğudur. Sonuç olarak, bu alandaki araştırmalar köken, hatıra, gelenek ve diğer etno-dinsel sembolleri takip etmelidir. Yaygın modernist-ilerlemeci görüşe göre modern öncesi toplumsal örgütlenmeler yok olmaya doğru gidecek ve yeni modern millet dünyasında eski kutsal ve dinsel unsurlara yer kalmayacaktır. Bu yaygın genellemeler önemli ölçüde eleştirilmiş olsalar da, alanda pozitivist öncüllere yol açmıştır. Fakat yine de sözgelimi geleneksel dinin, çağdaş dünyada birçok insanın yaşamında önemli bir rol oynamaya devam ettiği ve milliyetçiliğin doğasını şekillendirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum, Balkan ve Ortadoğu milliyetçilik tecrübelerinde çok daha nettir. Dini temellere dayalı etnik ve milli bağlar, geçmişte olduğu kadar sağlam olmaya devam etmektedir. Aslında Smith din ve etnisiteyi ulusun iki kültürel kaynağı olarak tanımlar (Smith, 2003, s. 25). Smith'e göre dinin sağladığı temeller, milliyetçiliğin kutsal sayılan temel unsurları, yani tarihsel anılar, mitler, semboller ve değerlerdir. Bu kaynaklar, milli kimliğin sürekliliğini sağlar ve bir millet inşa etmenin dört boyutunu ima eder: bölge, topluluk, kader ve tarih (Smith, 2003, s. 31). Gellner, bu uyarlayıcı bakış açısına ek olarak, Batılı olmayan uluslara göndermede bulunarak 19. ve 20. yüzyılın “geri kalmış” ülkelerinin, gelişmiş Batı Avrupa ülkelerine duydukları hınçla geleneksel dini değerleri yücelterek popülist bir yol izlediklerini iddia etmiştir (Gellner, 1997, s. 235). Türk milli kimliği açısından, milliyetçi kasabalarda bunun pek çok anlamı ve karşılığının olduğu şüphesizdir.

Egemen İdeolojinin İnşası: Popüler Düzlemde İslam ve Türklük

Modern öncesi imparatorluklar dönemindeki etnik siyaset kozmopolit bir ideolojik disiplin çerçevesince belirlenmiş, etnik olmayan bir siyasi düzen şeklindeydi ve son derece hiyerarşikti. Böylesi bir düzende mevcut hiyerarşinin devamlılığı gereği her grup keskin olarak tanımlanmak zorundaydı. Mamafih eski toplulukların siyasi bir formasyonla devletin kurucu unsuru haline gelmelerinden itibaren, etnik statüler birer sorunsala dönüşmeye başlamıştır (Wimmer, 2004, s.2). Osmanlı İmparatorluğu'nda da klasik dönemde insanlar hakkındaki tanımlamalar arasında din ve inanç baskın bir tanımlama ve kategorizasyon biçimiydi. İmparatorluk mantalitesinin bağlamı da modern milliyet eksenli kimliklendirmelere uygun değildi. Hatta on dokuzuncu

yüzyıldaki merkezi yeniden örgütlenmesinde bile Osmanlı milliyeti ifadesi birçok belirsizlik barındırıyordu. Buna mukabil din, Osmanlı İmparatorluğu'nda insanların etiketlendiği ve kendilerini tanımladığı en bildik yoldu. Fakat şaşırtıcı şekilde bu belirsiz ortamdan modern millet ideolojisi büyüdü, serpildi ve tüm bölgeye hâkim oldu (Kasaba, 2006, s. 199). Bu bağlamda geniş bir zaman diliminde din ve millet kavramları arasında süreklilik anlatısı inşa edebilmek için ilgili kavramların anlamlarındaki farklılaşmayı göz önünde bulundurarak analizde kavramsal bütünlüğün korunmasını sağlamak gerekmektedir. Bu sürekliliğin çerçevesini çizmek ve Türklük ve İslam'ın kendine özgü terminolojik anlamlarını kavramak için uygun tarihsel momentler ortaya konmalıdır. İlk moment, İslam'ın 16. ve 18. yüzyıllar arasında Osmanlı için evrensel bir inanç sistemi olarak popüler disiplini şekillendiren ideolojik bir güce dönüşmesi sürecidir. İkinci bağlam ise, 19. yüzyılda Anadolu'ya Müslüman (ve Türk) göçlerinin etkisiyle oluşan ve Smith'çi etnik çekirdek (ethnic-core) kavramı ile daha iyi anlaşılabilen Türk-Müslüman çoğullaşmasıdır. Modern millet ve milliyetçiliğin pratikteki imkânı elitler ve halk düzlemindeki bu iki özgül dinamik sayesinde işlerlik kazanabilmiştir.

İlk tarihsel durakla ilgili olarak, Osmanlı Devleti, Akdeniz havzasında doğal sınırlarına ulaştıktan sonra 16. yüzyılda siyasi ve dini konularda merkezileşme politikaları uyguladı. Osmanlı seçkinleri, çok daha bedensel disiplinli bir tebaa yaratmak için ulema ve siyasetçilerin ortak hareket etmesini gerektiren bir evrenselci politika başlattılar (Krstic, 2019, s. 65–67). Avrupa'da bu, dini mezheplerin resmileşmesi ve tebaanın açık ve kesin dini ilkelere göre disipline edilmesi anlamına gelmekteydi. Krstic, Osmanlıların bu merkezileşme ve disiplin politikasını dış tehditler nedeniyle seçmediğini; merkezileşme sürecindeki toplumsal ve proaktif siyasi dinamiğin bu disipline yol açtığını belirtir (2011, s. 14). Modern tarihçiler, bu merkezileşme ve evrensel ideolojileşme sürecine hem yukarıdan hem de aşağıdan bir bakış açısı ile yaklaşırlar. On altıncı yüzyılın ilk yarısında bir dönem Safevi faaliyetleri nedeniyle toplumsal disiplin süreci zarar görmüş ve bulanıklaşmışken yerelde tasavvufi çizgiler de rastlanıyordu. Bununla birlikte, ulema faaliyetleri ve dini ilmihal kitaplarının yaygınlığı on altıncı yüzyıl boyunca sosyal hayata ciddi tesir etti. Yine aynı süreçte Osmanlı Şeyhülislamı, tüm Müslüman toplumlara, tüm kasaba ve köylerde camiler inşa etmeleri ve Cuma hutbelerine katılmaları için bir fetva verdi (Dressler, 2005, s. 162). İnsanlardan günlük dini yükümlülüklerle ve ayrıntılı inanç sistemlerine uygun davranmaları bekleniyordu. Günlük dini ritüeller ile ilgili kitaplar (ilmihaller) bu dönemde hatırı sayılır bir sayıya ulaştı. İdeolojik bağlar kurmak için arzu edilir ve makul konular bulmak bir gereklilik olduğundan merkezi yönetim, inanç sistemi üzerinden bir ortak değer inşasını önemsiyordu. Bir orta çağ devletinin tebaasına -hem Saray'da hem de tabanda, geniş topraklarda- belirli bir merkezi ideolojik disiplin açısından yaklaşması ilginç bir durumdur. Meeker, devletin on altıncı yüzyılda topluma müdahalesini şu şekilde ifade etmektedir:

Günlük ibadetler ve dualar, itaat ve dayanışma temalarına bağlanmaktadır. Bu temalar aracılığıyla Osmanlılar, memurların bireysel ve grup formasyonu için bir disiplin oluşturdu. Bu disiplin (...) mimari tasarımlar, eğitim programları, denetim ve teftiş yöntemleri ve resmî törenler dahil olmak üzere yapıların ve kurumların koordinasyonu ile iletildi ve yaygınlaştı. (...) O zamanlar bir Osmanlı panoptikonu vardı ama konsept, dizayn ve işleyiş olarak Bentham panoptikonundan tamamen farklıydı. Osmanlı panoptikonu, bireyleri sürekli gözetim altında tutulan ayrı hücrelerde tecrit eden bir mekanizmadan ziyade, öznenin grup ilişkiseliliği/birlikteliği ve denetim mekanizmasıyla psikolojik kontrolüne dayanıyordu. (2007, s. 139)

Meeker'a göre ana ideolojik bileşen itaat ve dayanışmaya yönelik İslami inanç ve uygulamalarıdır. Bunun belirli bir dil, etnik köken veya soylu ailelerle hiçbir ilgisi yoktur. Temel beklenti, dini görgü ve disiplinden oluşan itaati sınamaktır. Dolayısıyla, bireyler toplumsal olarak üretilmiş ve devlet kurumlarıyla sağlam karşılıklı ilişkilere sahip olmuştur.

İkinci moment ise on dokuzuncu yüzyıl için işaretlediğimiz Kafkaslar ve Balkanlardan Anadolu'ya yönelen yoğun Müslüman göçleridir. Müslüman unsurların Osmanlı toplumuyla bütünleşmesi, Anadolu'nun geleneksel toplumsal yapısını kökten değiştirerek yeni toplumsal ve siyasi formasyonların önünü açtı. Bu temel toplumsal ve siyasi dönüşüm süreci, tüm eski sadakat ve örgütlenme biçimlerinin yerini alarak halkı yeni bir siyasi kimlik etrafında örgütlenmeye hazır hale getirdi. Türk milli devleti, ortak kültürel mirasa ve gelecek tasarımına dayanan yeni bir siyasi kimlik ve aidiyet duygusunun inşa edildiği yeni bir örgütlenmeydi (Karpas, 1985, s. 77). Smith, milliyetçiliğin Batı Avrupa'daki muadillerine göre nispeten daha geç ortaya çıktığı devletlerde, milliyetçiliği diğer etnik grupların müzakeresi yerine, etnik çekirdek etrafında oluşturma eğiliminde olduklarını öne sürer. Merkezi konumdaki etnik grubu modern ulus-devlet formasyonu üzerinden motive etmek, Batı Avrupalı muadillerinden çok daha fazla ideolojik müdahale gerektirmektedir. Türkiye, Smith tarafından ortaya atılan bir terim olan, siyasi kurumları ve milli kültürel varlıkları dönüştüren *lateral* bir süreci takip etti. *Lateral* modda kurumsal milliyetçilik söylemi, homojenleşme için her zaman bir milletin sembolik unsurlarını güçlendirmeye dikkat gösterir (Smith, 1991, s. 101–102). On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Osmanlı aydınlarının Türk kültürel milliyetçiliği ve 1910'larda İttihat ve Terakki'nin uyguladığı resmi Pan-Türkçü milliyetçilik girişimleri, Türk milliyetçiliğinin tabana doğru yayılmasının en somut örnekleriydi. Hutchinson'ın öne sürdüğü gibi, ulus-öncesi kategorinin şekillenmesi üç aşamalı bir "kültürel den siyasala" kuralını izler. İlk aşamada, entelektüeller modern millete ayırt edicilik, tanımlılık ve sosyal bir varlık kazandırmaya çalışır. İkinci aşama, gazeteler, cemiyetler, okullar ve kurumlar gibi kültürel üretimlerin büyük ölçüde milletin yüceltilmesi noktasına ulaşan kristalleşme aşamasıdır. Son aşamada milletin özgüllük kazanması ile siyasi idealler bir hedefe doğru harekete geçer. Bu önemlidir çünkü millet modern donanımıyla siyasi arenaya çıktıkça dış tehditlere karşı değerlerini koruyabilme şansı elde edebilmektedir (Hutchinson, 1994, s. 122–124).

Özetle, Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet ve toplum arasındaki ilişki, özellikle 16. ve 17. yüzyıllardaki merkezileşme ve kurumsallaşma çabaları sırasında karşılıklı ve ortak bir siyasi eğilime sahipti. Bu klasik dönem Osmanlı gaza ideolojisinin sonunu ve devşirme sistemi gibi merkezi/hanedan geleneksel uygulamalarının başlangıcını işaret eder. Meeker'e göre, bu hanedan-merkezi sistem, imparatorluğun birincil bir varlık olarak Müslüman tebaasından bekleyeceği şeylerle paralellikler taşıyordu. Osmanlı hanedanı, sarayda tüm memurluk gereksinimlerini belirlemek için hizmetkar tebaası oluşturmuş ve kökenlerine bakılmaksızın herkesin İslami disipline göre yetiştirilmelerini beklemiştir (Meeker, 2007, s. 138). Böylece kimlik, Osmanlı tebaasının kontrolü için ortak bir bağlantı işlevi görmüştür. Milliyetçilik çağına ulaşan Osmanlı aydınları da bu yaygın ve baskın disiplin mekanizmalarına ve son yüzyıldaki Müslüman göçlerine bakarak toplumda modern milli formasyon için uygun bir etnik öze sahip olduklarını düşündüler.

Hatay-Belen'de Suriyeli Mülteciler ve Milli Tehdit Algısı

Tarihsel olarak Hatay coğrafyası, derbent (dağ geçidi) organizasyonları inşa etme açısından oldukça elverişli bir bölgeydi (Raphael, 2011, s. 70). Payas, Belen, Bakras ve Karamurt dağ geçitleri aynı geçit üzerindediydi, ancak kritik bir konumda olduğu için Osmanlı Devleti, komşu derbentlerden daha çok Belen'e önem veriyordu. Belen'deki derbent II. Selim zamanında kurulmuştur. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman, Kayseri'deki bazı Türkmen ailelerini Belen'e yerleştirdi. Böylece Belen kasabası, bir külliyenin kurulmasıyla iskân edildi.

Hatay bölgesindeki derbentler siyasi coğrafya açısından tarih boyunca kamunun güvenliğini sağlamak amacıyla işlev görmüştür (Halaçoğlu, 1994, s. 162). Derbentler zamanla doğal büyümeyle köyden kasabaya dönüşen kendi kendine yeten kuruluşlardı. Olağan bir prosedür olarak, yerel Müslüman kadı veya sancak beyi, dağ geçidinin belirlenmesi için belirli bir yer talep eden Saray'a bir rapor yazar, birkaç yer hakkında yapılan ayrıntılı araştırmalar sonucunda, avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurularak derbentin kurulup kurulmayacağına karar verilirdi (Orhonlu, 1990, s. 9-16). Yerel düzeyde güvenliği sağlamanın yanı sıra, bir dağ geçidi bölgesi inşa etme nedenlerinden biri, coğrafi bir alanı iskân yoluyla canlandırmaktı. Bu alanda bir külliye ve bazı devlet kurumlarının kurulmasının yanı sıra, tebaanın burada yerleşip düzenli bir hayat sürmesi mümkün olmaktadır. Arazinin belirli bölgeleri, bu alanda fayda göstermesi beklenen dağ geçidine yerleşmiş insanlara tahsis edilirdi.

Nitekim devletin seçtiği Türkmen aileleri ve bu ailelerin merkezi devletle olan güçlü ilişkileri dikkate alındığında, Osmanlı'nın kendine özgü bir anlam dünyası inşa ettiği görülmektedir. Tarihsel sosyoloji ve antropoloji açısından bakıldığında, modern ulus-devletin etnik siyasetinde belirli bir etnisiteyi ve dini makbul/ideal bir kimlik olarak

seçerken, açıktır ki modern milliyetçilikten çok önce imparatorluk dünya görüşüyle şekillenmiş Osmanlı'da da benzer bir seçici siyaset işlerlikteydi. Bu, Smith'in modern millet inşa sürecinin etnik-çekirdek (ethnic-core) ve lateral boyutlar hakkındaki tartışmasına güçlü bir referans içerir. Smith, milliyetçilerin ulusal bir kültür veya eğitim sistemi yaratmaya yönelik ilk çabalarının tarihsel referanslara sahip olduğunu, tutarlı bir millet formasyonu için orta çağ devletlerinin geç döneminin bu formasyonun toplumsal temeli oluşturduğunu ileri sürer (Smith, 1996, s. 135). Böylelikle modern millet öncesi etnik kategorinin milli bir kimliğe dönüşmesi süreci de mümkün olmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyıl başlarındaki kültürel ve siyasi Türkçülük faaliyetleri de bu kristalize olma haline dönüktü. Belen ilçesi özelinde bu süreklilik dinamikleri ideolojik disipline bağlılık kadar siyasi coğrafya koşullarından da etkilenmiş ve gündelik hayattaki milliyetçilik söylemini belirlemiştir.

Milliyetçilik, elit ve popüler düzeylerde günümüzde hüküm süren operasyonel bir ideolojidir. Bugün on dokuzuncu yüzyılın evrimci ve materyalist teorilerinin ve yirminci yüzyılın neo-Marksist, liberal ve globalleşmeci yaklaşımlarının öngöremediği milli ideolojilerin baskınlığına, esnekliğine ve istikrarlı varlığına tanık olunmaktadır. Malesevic'in ileri sürdüğü gibi milliyetçilik, organizasyonel, ideolojik ve mikro dayanışma temelleri aracılığıyla topluma nüfuz edecek kadar derin ve uzun süreli bir dinamiğe sahiptir (Malesevic, 2019, s. 8). Türk milli kimlik formasyonu bu üç dinamiği de içerdiğinden, milliyetçiler kimliğe dair tüm etno-politik tartışmalarda korumacı bir refleksle ve tarihsel referanslarla bir karşılık oluşturma tutumu sergilemektedir.

Çalışmanın alan çalışmasının yapıldığı 2020 yılının siyasi konjonktürünün (Açılım Politikasının terki, yeni siyasi koalisyonlar ve Suriyeli mülteciler), milliyetçiliğin söylemsel ve varlık olarak gündelik hayattaki üstünlüğünün pekişmesine yardımcı olduğu görülmektedir. Milli kimlik tartışmaları -Suriyeli mülteci sorununu bir kenara bırakırsak- bazen iç ve dış tehlikeler yerine, egemen güçlerin kendi aralarındaki gerilimlere atıfta bulunabilmektedir. Alanda yaygın iki duruma tanık olunmuştur: Birincisi, siyasi bölünme ve çekişmelerden kaynaklanan zihinsel yorgunluk ve isteksizlik; ikincisi ise milli bütünlüğü tehdit eden unsurlar olarak görülen mültecilerin varlığıdır. Bu bir milliyetçi özgüveni de içermektedir ve psikolojik desteğini demokratik açılım politikasının işlevini yitirmesinden almaktadır. Açılım politikasına itiraz, milli bütünlük söylemine eşlik eden Türk milli kimliğinin kazanımlarını koruma hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. Belen gibi milliyetçi duyguların yüksek olduğu yerlerde tehdit hissi canlıdır ve bu tehditle baş etmek için biz ve onlar ayırımına, tarihsel olaylara ve sosyal uyuma yüksek oranda atıf yapılır. Bu bağlamda milliyetçilerin spesifik vurguları Suriyeliler üzerinde yoğunlaşmaktadır ve milli üstünlüğün teyidini amaçlamaktadırlar. Alanda görüştüğümüz öznelerle göre Türkiye mültecilere veya 'diğer Müslüman milletlere' merhamet duygusuyla hareket ederken, bu unsurlar Türkiye'nin kırmızı çizgilerine de riayet etmelidirler. Milliyetçiler için, her şeye rağmen

milli onurun savunulması gerekmektedir. Belen sokaklarındaki nüfus karmaşası kamusal görünürlikle alakalı bir tedirginliğe yol açmaktadır. Belen’de yaşayan yerel halk Suriyelileri ağırlıklı olarak el emeği gerektiren işlere alırken, hem kamusal görünürlükleri hem de kültürel ve milli uyumsuzluk iddiaları nedeniyle onların varlığından da endişe duymaktadırlar. Milliyetçilerin siyasal hakimiyet ve milli kültürün korunması gibi öze dair tutumları nedeniyle kaygı üzerine temellenmiş bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. Bu iddia maddi olarak Suriyelilerin 3 ana mahalleden biri olan Muhlisali mahallesinde oturmaları ve nispeten varlıklı Belenlilerin de ilçenin aşağısındaki daha modern yerleşimlere doğru taşınmaları ile gerekçelendirilebilir.

Demokratik açılım siyasetinin terkinin verdiği özgüven ve yeni siyasi ittifakların bürokrasiye yansımaları, pratikte Suriyeliler üzerinde alarmist reaksiyonları güçlendirmektedir. Mevcut siyasi iktidar koalisyonunda yer almayan milliyetçi öznelerden de aynı paralelde tepkiler ifade edilmekte ve Suriyelilerin ve Türklerin İslamiyet karşısındaki konumları karşılaştırılmaktadır. Ticaretle uğraşan ve ilçenin tanınmış kişilerinden Aslan’ın (52) ifadeleri şu şekildedir:

Suriye olayı olmadan (önce) Suriyeliler buradaydı. Onların yaşantılarını da biliyoz. Madem çok dindarlar, aha görüyo, hani, doğru düzgün ne namaz kılıyorlar ne bişey yapıyorlar. Yani, bana göre en iyi dindar olan, yaşayan, yaşatmaya çalışan Türkiye. Yani Arap ülkelerini görüyorsun, adam mesela Fransa’da Peygamber Efendimiz’e neler dedi? Hangi Arap ülkesi çıktı? Arap ülkeleri sadece, en basiti Arabistan bile, sadece Peygamber Efendimiz’e, Hac yerine para kazanmak amacıyla yapıyorlar, hiçbir şey yapmıyorlar. Bir de bizimkilere kızdığım nokta şu, bir kere paran varsa, durumun iyiyse hac farzdır. Peygamber Efendimiz, Allahu Teala öyle demiş. Ama bizimkiler ne hikmetse oraya para akıtıyorlar. Ben ona karşıyım. Bize farz 1 kere, 10 kere farz dememiş. Ha keşke onlar (Araplar) bizim gibi yaşasalar.

Biz ve onlar ayrımı Belen’in milliyetçi özneleri için son derece önem arz etmektedir. Biz ve onlar ayrımının bugünkü hali ile tarihsel referans noktaları arasında dönüşümlü bir ilişki vardır. Belediye kültür işlerinde çalışan Anıl (37) Türklerin dine yaklaşımındaki özgünlüğünü ifade ederken bu refleksivitenin izlerini sergiler:

Bizde dine saygı var. Bizde ne derler, ruhani şeylere saygı var. Bizim zaten güzel yaşamamızın sebebi, saygıdan kaynaklanır. Biliyorsunuz hocam saygı her şeyi güzelleştirir. Saygı olduğu sürece bi sıkıntı yok. Bizde dini inanışa saygı var. Şimdi yok mu burda kumar oynayıp öbür tarafta her türlü pislği yapan insanlar? Var. Ama dinini yaşayan insanlara da karışmıyorlar. Ama Arap ülkelerinde nasıl, dikta var. Din diktası var. Zaten biz o yüzden İslamiyet’i güzel yaşıyoruz. Hiç uzağa gitmeyelim. Şurda çok eski çok tarihi 400 yıllık bi cami var. Bir mescit var. Dibinde kumarhane var. Ama caminin eşrafi, geçip kumarhanede oturan adama bi şey demiyor. Ya da onlar onlara laf atmıyor. Bizdeki en büyük kavram bu: saygı. Dürüstlükten kaynaklanıyor. Adam yaptığı şeyi gizlemiyor. Ama Arap ülkelerine bakın, gizli yapıyorlar, daha çok sapıtıyorlar. Bizde her şey aleni olduğu için sapıtma kavramı yok. Bizim en büyük avantajımız o hocam.

İslamiyet’in Türkler sayesinde tarihte başarılarla eriştiği yaygın bir kanaattir. Güncel siyasi arenada ise Araplara dair iki farklı tutumdan söz edilebilir: Arapları dışlayarak

Türk milletinin üstünlüğünü vurgulayanlar ve Araplara karşı dışlayıcı söylemleri olmayan ancak Türklerin İslam'ın asıl koruyucusu olduğunu vurgulayanlar. İlk sınıfa girenler arasında yörede tanınan bir Ermeni olan ve sosyal sorumluluk faaliyetleri ile uğraşan Nancy (40) de var. Nancy Suriyeli mültecilerin ilçeye olumsuz etkisini kültürel yönleri vurgulayarak dile getirmektedir:

Kültürel olarak insanlarımız (Suriyelilerden) çok etkilendi. Yani özellikle giyim kuşam konusunda bizim bayanlarımız onlara özenmeye, onlar gibi başlarını bağlamaya başladılar. Farklı bağlama şekilleri, işte ferace dediğimiz tarz giyim tarzı, bizimkiler onlara özeniyorlar.

Türklerin öncü rolünü vurgulayan ikinci sınıftakiler ise güncel siyasette Türkiye'nin Ortadoğu'da ve Akdeniz'de aktif özne olma iddiası ile tarihte İslam dünyasının lideri olmakla altın çağlara ulaşıldığı iddiası arasında bir süreğenlik kurmaktadırlar. Yoğun milliyetçi duygulara sahip olan Yavuz (40), bu özgül siyasi durumun istikrarlı bir iktidar sayesinde kurulduğunu ve İslam alemini kurtarma görevinin de Türklerde olduğunu vurgulamaktadır:

Şu an biz Araplardan daha iyi yaşıyoruz hocam. Şu an Kabe Türkiye'nin içinde olsa, bu şekilde olmaz, bütün İslam coğrafyasına hakim olur. Bir Arabistan bir Kabe'ye sahiplik yapan bir ülke, başındaki adama bakıyorum, ben Müslümanlığımdan şüpheliyim. Sen kardeşim, Mısır'da bir isyan çıkıyor da sen bastıramıyorsan yanı başında, bi Lübnan'a Ürdün'e sahip çıkamıyorsan, bi İran'a Irak'a sahip çıkamıyorsan, hani bir Kuveyt'e Basra körfezine sen sahip çıkamıyorsan, kim çıkacak ya. Mecbur Allah razı olsun Reyis çıkıyor.

Türk milletinin hem tarihte hem de günümüzde övünülesi bir pozisyonunda olduğu iddiası ile Açılım Politikası'ndan vazgeçilmesi arasında bir paralellik kurulmakta, her iki durumda da, etnik çekirdek pozisyonundaki Türklerin egemenliği ve ev sahibi konumu onaylanmaktadır. Bu bakımdan Açılım Politikası'ndan vazgeçilmesi, milliyetçi öznelerin devlete atfettikleri simgesel anlamların yeniden tesisini sağlayıp bir özgüven atmosferi yaratmıştır. Devlete atfettikleri anlamda bir süreklilik arayışında olan bazı milliyetçiler, hükümetin bir zamanlar Açılım Politikası başlatmasının bilinçli bir yaklaşımın sonucu olduğunu düşünmektedirler. Açılım Politikası'ndaki maksatlılık iddiasında, siyaset kurumu ile kurulan ilişkide yaşanması muhtemel bir hayal kırıklığının önüne geçme arzusunun olduğu açıktır. İslamcı ve milliyetçi söylemleri güçlü olan İsmail'in (42) Açılım Politikası'ndan vazgeçilmesine dair yorumları da bu bağlam üzere görünmektedir:

Dediler... işte (açılım politikasından dolayı, devlet) “yanlış yapıyor, taviz veriyor”. Taviz vermiyor. Bakın bu ülke hepimizin. Bu ülkede siyaset yapmak isteyen adam gibi siyaset yapsın, elinden silahı bıraksın. Gelsin burada herkesin gözünün önünde... şeffaf bir şekilde... “Madem sen Kürt halkını temsil ediyorsun, bu halka yakışır bir şekilde siyaset yap. Gelebiliyorsan cumhurbaşkanı ol, başbakan ol, bu ülkeyi sen yönet” dediler... Bu çok büyük bir risk. Yani siyasi bir kişilik olarak Tayyip Erdoğan elini taşın altına koydu, bu riski aldı. Ama bu riski almasına rağmen silah bırakmadılar... Yani insanlar... sonradan Tayyip'in doğru yaptığına karar verdiler. Dediler ki “Tayyip bunlara bir fırsat sundu. Bu ülke düzelsin. Teröre para harcamayalım. Yıkmayalım,

yapalım, düzeltelim. Bir iyi niyet adımı olarak attı, ama bu iyi niyeti gene onlar kötüye kullandı.” Yani HDP’nin veya sempatanlarının hiçbir zaman için gerçekten ülke için bir şeyler üretmeyeceğini görmüş oldular. Millele açık ve net gösterdi. Burada o hareketin (Açılım Politikası’nın) yanlış olduğunu düşünenler sonradan dediler ki “ha doğru yapmış”.

Suriyeli mültecilerle karşı karşıya gelmenin yarattığı psikoloji, Açılım Politikası’nın tetiklediği siyasi tecrübe ve pratiklerden ayrı değerlendirilmemelidir. Açılım Politikası’nın milli sınırları (closure) tehdit ettiğini hisseden milliyetçiler, yeni dönemde Suriyeli mülteciler meselesinde beliren kırmızı çizgileri daha net bir çerçeve üzerinden çizme gereği duymaktadırlar. Onlara göre, tüm iyi niyetlerine rağmen, Türklerin bir hoşgörü sınırı vardır ve bu sınırın ihlali çok ağır karşılıklar gerektirir. Belen’deki bazı milliyetçiler için bu, Türklerin genetik bir özelliğidir. Bu özellik gereğince Türk milleti yoksunlara karşı şefkatli ve merhametlidir. Ancak iddia edilen bu genetik özellik istismar edilirse milliyetçi bir refleks olarak onlara geri dönecektir, ki Suriyeli mültecilere dair konularda tecrübe edilen de budur. Açılım Politikası, sosyal/milli içermenin bütünlüğüne yönelik dış bir tehdit olarak değerlendirilirken, Suriyeliler ise ilçenin ekonomik faaliyetlerinde rol oynadıkları için içsel bir tereddüt noktası olarak görülmektedir. Bu nedenle, Açılım Politikası’ndan vazgeçilmesiyle güvence altına alınan milli bütünlüğün değer ve ayrıcalığı, Suriyelilere karşı hep hatırlatılması gereken bir kırmızı çizgiyi temsil etmiştir. Bu da genetik ve özgül karakteristiklerle kendini ifade etmektedir. Görüşmelerin büyük çoğunluğunda da Türklerin bu “kalıtsal” özellikleri üzerine bir söylemle karşılaşılımıştır. Sözelimi Celil (48), lidere bağlılığı Türklerin olmazsa olmaz bir özelliği olarak nitelendirirken “Biz lider zihniyetine sahip bir milletiz. Lidere bağlılık bu anlamda genlerimizde var” ifadesini kullanmıştır. Aynı şekilde İskenderun’da beyaz eşya servisinde usta olarak çalışan Hilmi (40), 15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimini anlatırken, bir insanın başkalarında olmayan müstesna bir özelliği bünyesinde taşıyarak ancak gerçek bir milliyetçi olabileceğini şu sözlerle ifade etmektedir:

15 Temmuz oldu, ben burdan 10 kilometre ilerdeydim. Bi kalktım saat gece 4 falan, hani harp oluyor, ya harp nedir, hani televizyonu açtık hani bilmiyoruz yataktan kalktık, hemen tek yaptığım şey ne oldu? Ceketimi çekip... abim... çocuklar... bayrağı aldık... Burası kalabalık (değil), burası bizi açmadı. Kalktık İskenderun’a gidelim dedik... Hiçbir çıkarımız yok. Yattığımız yerden kalktık direktman oraya gittik. Hatta ben İskenderun’da Arçelik servisinde çalışıyorum. Orda başka illerden gelen arkadaşlar “yav diyor sen deli misin kalkmışsın evinden gelmişsin”. Dedim “oğlum sen ayrısın ben ayrırım. Sen bana milliyetçi derken... bende suç buluyorsun. Sen kendi kökenine bak. Ben öldüğüm zaman beni burda üçyüz kişi uğurlar, sen öldüğün zaman 3-4 kişi arkandan gelir, çünkü sen adam olmadığın, milliyetçi olamadığın için. Her adam milliyetçi olamaz”... Bu nedir? Kendi içimizdeki olan bir şey.

İleri gelen bir ailenin üyesi ve genç milliyetçilerin rol modeli olan Numan (51), milliyetçilerin genetik ya da içlerinde olana atıfta buldukları öze ek olarak tarihsel ruha da referansta bulunmaktadır:

Bu bir ruh, bunun bir adı yok, bu insanların doğasında var. Bizim DNA'mızda var. Bizim Orta Asya'dan beraber getirdiğimiz dokuz yüz... yıldır içimizde yaşattığımız... güzel bir ruh, güzel bir DNA. Rabbim iyi ki Müslüman, iyi ki Türk yaratmış. Biz her zaman için kendimiz için gurur duyuyoruz. İnşallah çoluk çocuklarımızda da bu ruh yaşar... Her dönemde gençler tabii farklı şeylere yönlenebilir, farklı yönere gidebilirler. Farklı şehirlere gidebilirler ama o içindeki ruh yeniden gelir. Bunun ismini inşallah koyarsınız ama ben bunca seneden beri bunun ismini koyamıyorum. Bunu bulmanın imkânı yok. Bu içimizde yaşayan, bizim ruhumuzda... ruhumuzla özdeşleşmiş bir duygu. Yani bunun ismi yok... bunun adı Türk. Yani bunu insanlar anlayamadılar, ancak yaşayarak (anlaşılır). Ancak o an hissederek, o an geldiğinde yani.

Belen'in kuruluş öyküsünde milli bir öz olduğu kanaati de yaygın bir anlatıya eşlik eder. Anıl (37), Belen'in milliyetçi karakteristiğini bu anlatıyla ifade eder:

Aslında benim kafamda oturan şablon şu hocam, Kanuni Sultan Süleyman'dan beri buranın en büyük stratejik önemi ne olmuş? Askeriye. Geçit bölgesi. Çünkü denizle ovanın arasında çok güzel bir kartal yuvası olarak görüyoruz. Kale gibi. Zaten Bakras Kalesi var. Devlet bence... Kayseri-Develi ya da diğer illeri saydığımızda Türkmen yerleşimleri saydığımızda, devletin rastgele aile getirdiğini zannetmiyorum. Büyük bir ihtimal buraya milli duyguları güçlü olan vatanperver aileleri ya da boyları aşiretleri getirmiştir. Zaten ben her zaman söylerim, milliyetçilik dediğimiz kavram sonradan kazanılmaz. Bence genetikdir. Yani mutlaka soysal bir şeydir bu. Soydan geçiyordur. İrsidir. Çünkü senin, özür diliyorum örnekte hata olmaz, baban vatanperver değilse sana bunu aşilayamaz. Ya da sana geçmez bu duygu. Bi yerde hani biz her zaman deriz ya, "Türk'ün bi tık noktası vardır. O tık noktasına ulaşana kadar Türk her zaman bi sessizdir" değil mi? Ama bizim bazı tabularımız vardır, ya da bazı çizgilerimiz, red line deriz. Red line'ı geçeceğin zaman "bi dur" denir. Bence dediğim gibi o dönemdeki aşiret kavramı büyük bir ihtimalle coşkulu ya da böyle vatanperver aşiretlerin buraya toplanmasıdır ki bu da irsi olarak geçmiştir. Belki kansal yani bu.

Etnik temeli bu güçlü anlatı, insanların artık kendilerini güvende hissettikleri, devlet ve milletin uyum halinde olduğu inancını yansıtmaktadır. Milliyetçi özgüven, insanları kendileriyle başkaları arasına çizgi çekmek için milli karakteristikler belirlemeye yöneltirken, bu 'ötekiler' yeni dönemde Suriyeli mülteciler olmuştur. Toplam nüfusu 30.000'in üzerinde olan Belen, şu anda 3.000 – 4.000 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmakta, kasabanın üç mahallesinden biri olan ve tamamı mültecilerin yaşadığı Muhlisalı, halk arasında Arapali olarak anılmaktadır. Suriyelilerin kamuda görünürlükleri ve rahat davranışları bir milliyetçi gözetime ve sorguya tabii olmaktadır. Dolayısıyla bu kültürel rahatsızlık, Suriyelilerin konumu ve özellikleri hakkında genellemelere yol açmıştır.

Yine Anıl (37), Suriyelilerin etnik özelliklerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirirken ve Suriyelilerin Türkiye'nin milli bütünlüğüne nasıl dahil edilebileceğini tartışırken milleti aileye benzetmiş ve mahremiyet kavramı üzerinden şunları söylemiştir:

Herkesin bir milli mahremi vardır bence. Milli mahremdir o. O yüzden eğer benim altımda yaşıyorsan, benim bayrağımın altında yaşıyorsan, ki bizim diyelim, benlik bir şey yok, bizim bayrağımızın altında yaşıyorsan bize uymak zorundasın. Bizim gibi olmak zorundasın. Senin dinin, ailen ne gerektirir, yaşayışın ne gerektirir, o bizi bağlamaz.

Bu mahremiyet vurgusu hassasiyetin derecesini göstermektedir ve Suriyeliler bu nedenle meydan okuyan bir özne olarak algılanmaktadır. Milliyetçi söylem, Suriyeliler karşısında Türkleri mahremiyetin ve dolayısıyla onurun sahibi olarak kodlamaktadır. Açılım politikası sonrasında Türkiye'nin İslam dünyasındaki liderlik rolüne olan inanç ve milliyetçiliğin kazandığı zafer duygusu sayesinde, bugün Suriyeliler üzerinden oluşan rahatsızlık hissi, kolayca aşılabilecek bir meydan okuma olarak algılanmaktadır.

Sonuç

Hâkim çoğunluğa dayalı milliyetçilikler görünürlüklerini genellikle egemenliğinin sürdürülmesi ve baskın milli kültürün korunmasında ortaya koyarlar. Bu nedenle milliyetçilik bu koruma amacının meşruiyetini savunan ideolojik bir şema olarak tanımlanabilir. Milli sınırların tarifi belirli değerler, sınıflandırmalar ve anlamlar konusunda hemfikir olduğunda kültürel bir uzlaşma olarak ortaya çıkar ve bu deneyimle ancak ortaya konulabilir. Ulus devletler ise bu anlamsal ortaklığın kurumsal kapanmalarla tahkim edilmelerini sağlamaktadır. Wimmer'e göre bu korumanın kurumsal pratiği demokratik, hukuki, askeri ve sosyal boyutları kapsayacak çok boyutlu bir müdahaleden oluşur. Dolayısıyla sosyal içerme ve dışlama ilkelerinin millileştirilmesi süreci siyasal elitlerle toplumun diğer ve alt tabakaları arasındaki başarılı bir uzlaşmaya bağlıdır, yani yukarıdan aşağıya doğru bir karar değildir, düşündürseldir (Wimmer, 2004, s. 8–9).

1990'larda neşet eden küreselleşmeci ve çok kültürcü eğilim, Batılı güçler ile devletin kurucu unsuru olan baskın milli kimlikler ve ulus-devletler arasında bir gerilime yol açmıştır. Milliyet tanımı da klasik tanımından uzak ve esnek bir çerçeveye konulmaya çalışılmıştır. Baskın milli kimlikler bu yeni küresel meydan okumaya karşı meşruiyet iddialarını yeni döneme uyarlamaya çaba gösterdiler. Hâkim milli kimliklerin gözünde tehdit algısı, kimliğin siyasal ideolojisi ve kültürel entegrasyon düzeyi ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu duygunun çağrışımlarının izini sürmek, sadece grubun iç davranış mekanizması hakkında değil, grubun mevcut siyasi gündemle kurduğu ilişki hakkında da ipucu vermektedir. Dolayısıyla insanların alarm durumuna geçerek özdeğerlerini, gururlarını, başarılarını ve içsel bütünlüklerini kollamaya çalışmaları, mevcut gündemin politik değişkenlerinden bağımsız düşünülmemelidir.

Bu da tehdit algısına yön vermekte ve yabancıların istilası ve kültüre yabancılaşma korkusunu beslemektedir. Göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar, çoğunlukla genelleştirilmiş sosyal statü ve kimlik kaybına dönük korkulardır (Wimmer, 2004, s. 218). Türkiye özelinde son 10 yıl içerisinde yaşanan demokratik açılım ve Suriyeli mülteciler meseleleri de bu milli korumacı ve uyarlamacı reflekslerin dinamizmine örnek konumundadır ve ifadesini toplumsal uyum gibi daha yumuşak kavramlarda bulur. Bu aslında milli kimliğin kalıcılığı konusundaki ısrarı ifade eder ve biz duygusu,

ortak tarih ve toplumsal denge anlatıları ile sürekliliğinin meşruiyetini döngüsel olarak yeniden inşa etmeye çalışır. Belen özelinde tarihsel köklerin ve hakimiyetin sağladığı milli gurur ve ev sahipliği duygusu, milli sınırlara dair teyakkuzun çok etkin bir şekilde işlediğini gösterir. Bu nedenle “Türk’ün damarına basmak”, sosyal/siyasi gerekçelendirmelerde sıklıkla duyduğumuz bir kırmızı çizgi ifadesi olarak karşımızdadır. Bu çizgi, hakimiyet pozisyonunun tartışmalı hale geldiği bir anımlar. Halk arasında kırmızı çizgi vakalarına örnek olarak son dönemde Açılım Politikası, Suriyeli göçler ve 15 Temmuz kalkışması zikredilebilir. Greenfeld & Wu’nun ifadesiyle milliyetçilik, kimlik dahilindeki her bir bireyi diğerleri ile eşit hale getirir ve ona ortak bilinç sayesinde bir onur bahşeder. Dolayısıyla kişinin kendi kimliğini inkârı, kendi onurunu inkârı olarak görülmektedir (Greenfeld & Wu, 2020, s. 775). Bu varlığa dönük kalkışmalar da kendi kırmızı çizgilerini yaratmaktadır.

Sonuç olarak kimliğe yönelik oluşan gerilimli durumlar milli kimliğe ve onun kazanımlarına duyarlılığı artırmaktadır. Milliyetçiler bu kriz anlarında süreklilik mekanizmalarını devreye sokarak, mevcut kazanımların sürdürülmesine çalışmaktadır. Belen özelinde, yerel ile seçkinler arasında Türk milli kimliğinin yeniden üretiminde bir döngüsellik olduğu, bunun da Açılım Politikası ve Suriyeli mülteciler gibi konulardaki tepkilerde izlenebildiği bir vakiydir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. Sage.
- Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed: Nationhood and national question in the New Europe*. Cambridge University Press.
- Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without groups*. Harvard University Press.
- Brubaker, R., Feischmidt, M., Fox, J., & Grancea, L. (2006) *Nationalist politics and everyday ethnicity in a Transylvanian town*. Princeton University Press.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond ‘identity’. *Theory and Society*, 29(1), 1–47.
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y. (2000). *Handbook of qualitative research*. Sage.
- Dressler, M. (2005). Inventing orthodoxy: Competing claims for authority and legitimacy in the Ottoman-safevid conflict. In H. Karateke & M. Reinkowski (Eds.), *Legitimizing the order: The Ottoman rhetoric of state power (Ottoman Empire and Its Heritage)*. Brill.

- Durkheim, E. (1986). Political obligation, moral duty and punishment. In A. Giddens (Ed.), *Durkheim on politics and the state*. Stanford University Press.
- Durkheim, E. (2013). *The division of labour in society*. Palgrave Macmillan.
- Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Berg Publications.
- Fox, J. E., & Miller-Idriss, C. (2008). Everyday Nationhood. *Ethnicities*, 8(4), 536–576.
- Gellner, E. (1997). The Turkish option in comparative perspective. In S. Bozdoğan & R. Kasaba (Eds.), *Rethinking modernity and national identity in Turkey*. University of Washington Press.
- Greenfeld, L., & Wu, Z. (2020). Nationalism: The modern motive-force. In T. Janoski, C. D. Leon, J. Misra & I. W. Martin (Eds.), *The new handbook of political sociology*. Cambridge University Press.
- Halaçoğlu, Y. (1994). Derbend. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 9, s. 162–164). İstanbul.
- Hearn, J., & Antonsich, M. (2018). Theoretical and methodological considerations for the study of banal and everyday nationalism. *Nations and Nationalism*, 24(3), 594–605.
- Hutchinson, J. (1994). Cultural Nationalism and Moral Regeneration. In J. Hutchinson & A. Smith (Eds.), *Nationalism*. Oxford University Press.
- Hutchinson, J. (2005). *Nations and zones of conflict*. Sage.
- Karpat, K. (1985). *Ottoman population, 1830-1914: Demographic and social characteristics*. University of Wisconsin Press.
- Kasaba, R. (2006). Dreams of empire, dreams of nations. In J. Esherick, H. Kayalı & E. V. Young (Eds.) *Empire to nation: Historical perspectives on the making of the modern world*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Kirk, J., & Miller, M. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Sage Publications.
- Krstic, T. (2011). *Contested conversions to Islam: Narratives of religious change in the Early Modern Ottoman Empire*. Stanford University Press.
- Krstic, T. (2019). State and religion: ‘Sunnitization’ and ‘confessionalism’ in Suleyman’s time. In P. Fodor (Ed.), *The battle for Central Europe*. Brill.
- Malesevic, S. (2019). *Grounded nationalism*. Cambridge University Press.
- Meeker, M. (2007). The disorders of an order: State and society in Ottoman and Turkish Trabzon. In K. Benda-Beckmann & F. Pirie (Eds.), *Order and disorder: Anthropological perspectives*. Berghahn Books.
- Orhonlu, C. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı*. Eren Yayıncılık.
- Raphael, K. (2011). *Muslim fortresses in the levant: Between crusaders and mongols*. Routledge.
- Skey, M., & Antonsich, M. (2017). *Everyday nationhood: Theorising culture, identity and belonging after banal nationalism*. Palgrave Mcmillan.
- Smith, A. (1986). *Ethnic origins of nations*. Blackwell.
- Smith, A. (1991). *National identity*. Penguin Books.
- Smith, A. (1995). *Nations and nationalism in a global era*. Polity Press.
- Smith, A. (1996) History and modernity: Reflection on the theory of modernity. In J. Hall & I. Jarvie (Eds.), *The social philosophy of Ernest Gellner*. Rodopi.
- Smith, A. (1998). *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Routledge.

- Smith, A. (1999). *Myths and memories of the nation*. Oxford University Press.
- Smith, A. (2001). *Nationalism*. Polity Press.
- Smith, A. (2003). *Chosen peoples*. Oxford University Press.
- Stewart, A. (1998). *The ethnographer's method*. Sage Publications.
- Van Ginderachter & Beyen, M. (2012). *Nationhood from below: Europe in the long nineteenth century*. Palgrave Macmillan.
- Wimmer, A. (2004). *Nationalist exclusion and ethnic conflict: Shadows of modernity*. Cambridge University Press.